

ภัยพิบัติในประเทศญี่ปุ่นและผลกระทบต่อเศรษฐกิจ

แผ่นดินไหวและสึนามิบริเวณชายฝั่งทะเลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของญี่ปุ่นเมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2554 ได้สร้างความเสียหายต่อชีวิต บ้านเรือน โรงงานอุตสาหกรรมและโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ในจังหวัดฟูกูชิมะ จนทำให้เกิดการรั่วไหลของกัมมันตภาพรังสี ภัยพิบัติดังกล่าวนอกจากจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจประเทศญี่ปุ่นให้ชะลอตัวในช่วงแรกแล้วยังคาดว่าส่งผลกระทบต่อประเทศในภูมิภาคเอเชียรวมทั้งประเทศไทยที่มีความเชื่อมโยงทางการค้ากับประเทศญี่ปุ่น โดยประเมินว่าเศรษฐกิจของประเทศในภูมิภาคเอเชียจะได้รับผลกระทบบ้าง

ผลกระทบต่อเศรษฐกิจญี่ปุ่น

1. ผลกระทบโดยตรงต่อจังหวัดมียางิ ฟูกูชิมะ และ อิวาเตะ จากแผ่นดินไหวและสึนามิทำให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจชะลอตัวมาก ทั้งนี้ แม้พื้นที่ดังกล่าวมีสัดส่วนต่อ GDP ทั้งประเทศเพียงร้อยละ 4 เนื่องจากไม่ใช่ย่านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมหลักของประเทศ แต่มีกลุ่มอุตสาหกรรม (industrial cluster) อยู่ในพื้นที่บ้างโดยเฉพาะอุตสาหกรรมยานยนต์และอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งป้อนชิ้นส่วนสินค้าให้กับพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศรวมทั้งประเทศอื่น ๆ ในเครือข่ายการผลิต

2. การขาดแคลนไฟฟ้าในเขตคันโต (Kanto)¹ จากการปิดโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ ฟูกูชิมะ I และ II รวมทั้งโรงไฟฟ้าพลังความร้อนอื่น ๆ ทำให้กำลังการผลิตกระแสไฟฟ้าในพื้นที่ลดลงประมาณร้อยละ 32 โดยพื้นที่ดังกล่าวคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 39.2 ของ GDP ทั้งประเทศ และเป็นที่ตั้งของเมืองโตเกียว

ช่วงที่ผ่านมาบริษัทผู้ผลิตกระแสไฟฟ้าแก้ปัญหาในเบื้องต้นโดยหมุนเวียนดับไฟฟ้าในพื้นที่ให้บริการ (rolling blackout) ครั้งละประมาณ 3-4 ชั่วโมง ซึ่งสร้างอุปสรรคต่อการวางแผนการผลิตของภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะในบางอุตสาหกรรมที่ต้องใช้ไฟฟ้าอย่างต่อเนื่อง อาทิ อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ต้นน้ำ ที่จำเป็นต้องหยุดการผลิต

ปัจจุบัน บริษัทผู้ผลิตกระแสไฟฟ้าได้ประกาศยกเลิกแผน rolling blackout เนื่องจากการกลับมาเปิดใช้โรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนบางส่วนที่ปิดไปในช่วงเกิดแผ่นดินไหวรวมทั้งความต้องการใช้ไฟฟ้าที่ลดลงตามอากาศที่อุ่นขึ้น แต่ยังมีความเสี่ยงที่จะเกิดการขาดแคลนไฟฟ้าขึ้นอีกในช่วงฤดูร้อน (ไตรมาสที่ 3) ที่ความต้องการใช้ไฟฟ้าอยู่ในระดับสูงสุดของปี อย่างไรก็ตาม คาดว่าบริษัทผู้ผลิตกระแสไฟฟ้าจะสามารถเพิ่มอุปทานไฟฟ้าจากการกลับมาเปิดใช้โรงไฟฟ้าพลังความร้อนอื่น ๆ ที่ปิดไปในช่วงเกิดแผ่นดินไหวและโรงไฟฟ้าเก่าที่ปิดไปในช่วงก่อนหน้านี้ รวมทั้งการซื้อกระแสไฟฟ้าจากบริษัทอื่น ๆ และกระแสไฟฟ้าส่วนเกินจากเครื่องปั่นไฟฟ้าที่ใช้ภายในโรงงานอุตสาหกรรม (in-house generator) ขณะที่ ทางด้านอุปสงค์ รัฐบาลได้รณรงค์ให้ประชาชนช่วยประหยัดการใช้ไฟฟ้าและประกาศตั้งเพดานการใช้ไฟฟ้าให้ลดลงร้อยละ 15-25 ในช่วงที่ความต้องการใช้ไฟฟ้าอยู่ในระดับสูงสุดของวัน จึงคาดว่า ในระยะต่อไป ปัญหาเรื่องการขาดแคลนไฟฟ้าจะบรรเทาลง และส่งผลกระทบต่อการผลิตภาคอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นน้อยลง

3. ผลกระทบต่อเศรษฐกิจในระยะถัดไป ประสบการณ์จากเหตุภัยพิบัติที่มีความรุนแรงมากในอดีต² รวมถึงแผ่นดินไหวที่เมืองโกเบในปี 2538 ภัยพิบัติสร้างผลลบต่อ GDP เพียงระยะสั้น แต่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจจากการลงทุนเพื่อฟื้นฟูพื้นที่ที่ได้รับความเสียหายในระยะถัดไป ตัวอย่างเช่น เหตุการณ์ที่เมืองโกเบ การลงทุนในที่พักอาศัยในบริเวณพื้นที่ที่ได้รับความเสียหายลดลงมากในไตรมาสที่เกิดภัยพิบัติแต่กลับเร่งตัวขึ้นในไตรมาสถัดไป และเป็นแรงสนับสนุนต่อการลงทุนในที่พักอาศัยใน 3 ปีหลังจากเกิดเหตุการณ์

ทั้งนี้ แม้ศูนย์กลางของภัยพิบัติในครั้งนี้จะอยู่ในพื้นที่ที่พึ่งพิงภาคเกษตรกรรมและบริการเป็นสำคัญ อีกทั้งมีความหนาแน่นของประชากรในระดับต่ำ แต่ผลกระทบที่รุนแรงและกินอาณาเขตที่กว้างกว่า (แผ่นดินไหวสร้างความเสียหายถึงเขต Kanto บางส่วนด้วย) ทำให้ทางการประเมินค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟู (reconstruction cost) สูงกว่าเหตุการณ์แผ่นดินไหวที่เมืองโกเบ 1.5-2.5 เท่า ซึ่งคาดว่าจะส่งผลกระทบต่อ GDP ในระยะถัดไป

นอกจากนี้ จากการประเมินภาวะเศรษฐกิจในการประชุมคณะกรรมการนโยบายการเงินของญี่ปุ่น ธนาคารกลางญี่ปุ่นให้ความเห็นว่า แม้เศรษฐกิจญี่ปุ่นจะได้รับผลกระทบมากจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแต่เศรษฐกิจญี่ปุ่นจะกลับสู่แนวโน้มการฟื้นตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไปได้อีกครั้ง (moderate recovery path) โดยได้รับแรงสนับสนุนจากการส่งออกที่เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญของเศรษฐกิจญี่ปุ่นและการลงทุนเพื่อฟื้นฟูพื้นที่ที่ได้รับความเสียหายของทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

^{1/} ญี่ปุ่นแบ่งพื้นที่การจ่ายกระแสไฟฟ้าเป็น 10 เขตโดยมีบริษัทผู้ผลิตกระแสไฟฟ้าหลัก 10 บริษัทให้บริการในแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังแบ่งความถี่ของกระแสไฟฟ้าระหว่างภาคตะวันตก (60 Hz) และภาคตะวันออก (50 Hz) ทำให้มีข้อจำกัดในการโอนจ่ายกระแสไฟฟ้าจากพื้นที่ที่ไม่ได้รับผลกระทบในภาคตะวันตก

^{2/} อาทิ แผ่นดินไหวในมณฑลเสฉวน (จีน ปี 2551) พายุเฮอริเคนแคทรินา (สหรัฐฯ ปี 2548) แผ่นดินไหวและสึนามิที่เกาะสุมาตรา (อินโดนีเซีย ปี 2547)

นอกจากนี้ การรวบรวมผลการประเมินของผู้วิเคราะห์เศรษฐกิจต่างๆ โดย Consensus Economics ล่าสุดเมื่อวันที่ 4 เมษายน 2554 โดยเฉลี่ยคาดว่าเศรษฐกิจญี่ปุ่นจะยังขยายตัวได้ร้อยละ 0.3 ในปี 2554 และเร่งขึ้นเป็น 2.7 ในปี 2555

ผลกระทบต่อเศรษฐกิจประเทศคู่ค้าหลักของไทย³ และเศรษฐกิจไทย

ผลกระทบของภัยพิบัติในญี่ปุ่นต่อเศรษฐกิจสหรัฐฯ และยุโรปมีจำกัดเนื่องจากมีความเชื่อมโยงทางการค้าโดยรวมกับญี่ปุ่นต่ำ ในขณะที่ผลต่อประเทศในภูมิภาคเอเชียมีมากกว่าตามความเชื่อมโยงทางการค้ากับญี่ปุ่นที่สูงกว่า (ภาพที่ 1)

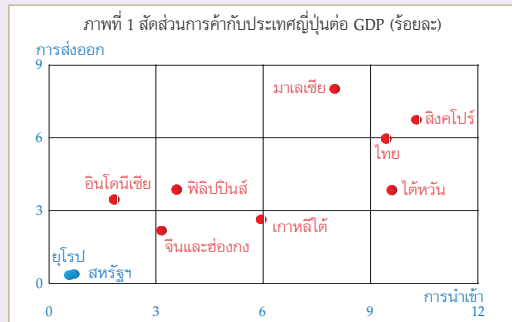
1. ผลกระทบทางการค้า การชะลอตัวของเศรษฐกิจญี่ปุ่นจะมีผลโดยตรงต่อประเทศที่มีการส่งออกไปญี่ปุ่นสูง (ภาพที่ 1) ในทางกลับกัน การฟื้นฟูและการลงทุนก่อสร้างเพื่อทดแทนความเสียหายจะทำให้การนำเข้าสินค้าของญี่ปุ่นเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะสินค้าในหมวดวัสดุก่อสร้าง เฟอร์นิเจอร์ เครื่องจักร เครื่องใช้ไฟฟ้า และอาหาร ซึ่งจะทำให้

ประเทศที่ส่งออกสินค้าเหล่านี้ได้รับผลดีตามไปด้วย นอกจากนี้ การปิดโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ทำให้ต้องหาแหล่งพลังงานอื่นทดแทนในการผลิตกระแสไฟฟ้า ซึ่งจะทำให้มูลค่าการนำเข้าสินค้าพลังงานโดยเฉพาะก๊าซธรรมชาติเหลว (LNG)⁴ เพิ่มสูงขึ้น และจะยังผลดีต่อประเทศผู้ส่งออกสินค้าพลังงาน ได้แก่ อินโดนีเซีย และมาเลเซีย

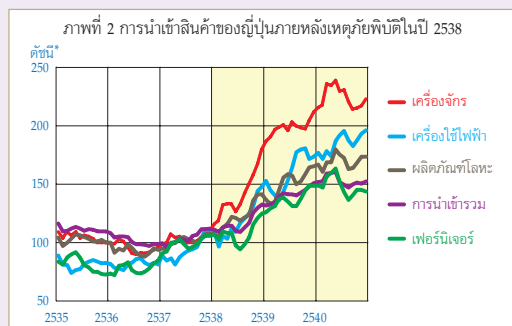
2. ผลกระทบต่อห่วงโซ่การผลิต (supply chain) สะท้อนจากการนำเข้าสินค้าจากญี่ปุ่นของประเทศในภูมิภาคเอเชียที่อยู่ในระดับค่อนข้างสูง (ภาพที่ 1) การชะลอหรือหยุดชะงักชั่วคราวของห่วงโซ่การผลิต (supply chain disruption) ทั้งจากการขาดกระแสไฟฟ้าและโรงงานได้รับความเสียหายจะส่งผลกระทบต่อส่งออกของประเทศในภูมิภาคเอเชีย

อย่างไรก็ตาม ในบางอุตสาหกรรมคาดว่ามูลค่าสินค้าในคลังสินค้าที่เพียงพอต่อการผลิตประมาณ 1-2 เดือน ขณะที่ในระยะต่อไปคาดว่าผู้ผลิตจะปรับตัวหาชิ้นส่วนทดแทนจากโรงงานในส่วนอื่นของประเทศญี่ปุ่น รวมทั้งประเทศอื่นๆ เมื่อประกอบกับปัญหาการขาดแคลนไฟฟ้าที่คลี่คลายลง ทำให้ประเมินว่าปัญหา supply chain disruption จะส่งผลกระทบต่อประเทศในภูมิภาคเอเชียทางการเงิน เช่น การลงทุนทางตรง (FDI) และการลงทุนในหลักทรัพย์จากประเทศญี่ปุ่น คาดว่าจะมีไม่มากนักเนื่องจากประเมินว่าผลของภัยพิบัติไม่น่าส่งผลกระทบต่อแผนการลงทุน

สำหรับประเทศไทย ปัญหา supply chain disruption ส่งผลกระทบต่อการผลิต และการส่งออกโดยเฉพาะกลุ่มอุตสาหกรรมยานยนต์และอิเล็กทรอนิกส์ แต่ในระยะต่อไปหากปัญหาการขาดแคลนชิ้นส่วนคลี่คลายลง คาดว่าการส่งออกจะสามารถกลับมาเร่งขึ้นเพื่อชดเชยการส่งออกที่ชะลอไป นอกจากนี้ สินค้าประเภทเครื่องจักร เครื่องใช้ไฟฟ้า เฟอร์นิเจอร์ ผลิตภัณฑ์โลหะ และอาหาร (ภาพที่ 2) คาดว่าน่าจะได้รับประโยชน์จากการส่งออกไปญี่ปุ่นได้เพิ่มขึ้นเพื่อชดเชยความเสียหายและทดแทนการผลิตที่ไม่เพียงพอในญี่ปุ่นเช่นเดียวกับช่วงหลังภัยพิบัติที่เมืองโกเบในปี 2538 และยังสามารถประโยชน์จากการที่นักลงทุนญี่ปุ่นเร่งแผนการลงทุนในไทยมากขึ้นในระยะต่อไป เพื่อเป็นการช่วยป้องกันความเสี่ยงของธุรกิจอันเกิดจากภัยพิบัติ

ที่มา: Trademap และ IMF WEO จำนวนโดยธนาคารแห่งประเทศไทย

หมายเหตุ: * ดัชนีคำนวณโดยให้เดือนมกราคม ปี 2537 = 100 และเฉลี่ยย้อนหลัง 3 เดือน (3-month moving average)

ที่มา: CEIC จำนวนโดยธนาคารแห่งประเทศไทย

^{3/} สหรัฐฯ ยุโรป จีน เกาหลีใต้ ไต้หวัน สิงคโปร์ฮ่องกง มาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์

^{4/} ในปี 2007 ญี่ปุ่นนำเข้า LNG เพิ่มขึ้นมาก เพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิงในการผลิตกระแสไฟฟ้าทดแทนกำลังการผลิตที่ลดลงจากการปิดโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ คาซิวาซากิ-คาไรวะ เนื่องจากเกิดแผ่นดินไหวขึ้นในบริเวณใกล้เคียง โดยโรงไฟฟ้าพลังความร้อนของบริษัทผู้ผลิตกระแสไฟฟ้า ส่วนใหญ่เป็นประเภทที่ใช้ LNG เป็นเชื้อเพลิง